

І РОЗДІЛ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

УДК 378.01

*О.Г. Романовський,
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ ОСНОВИ ТА ВІДПОВІДА- ЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Постановка проблеми. Багатогранні й багатоаспектні завдання трансформації сучасного суспільства настійливо вимагають глибокого осмислення цілей його розвитку як у суспільно-політичному і соціально-економічному, так і в духовному та морально-етичному плані. Цілеспрямоване підвищення загального рівня духовності суспільства є необхідною умовою формування гармонічної особистості, умовою подальшого посилення матеріальних і духовних основ сучасного життя, подолання негативних явищ, що знайшли відбиток у проявах знецінювання соціальних та моральних цінностей. А сприйняття морально-етичних цінностей стає внутрішньою основою мотивації відповідальної поведінки. Формування відповідальності, насамперед у студентському віці зумовлюється підвищенням персональної відповідальності кожної конкретної людини за свій особистий внесок у процес суспільних перетворень. Важливо, щоб кожен, зокрема й студент у повсякденному житті й навчальній діяльності реалізував відповідальність за все, що відбувається навколо нього і, на цьому ґрунті, вносив у життєві засади те, що не роз'єднує, а навпаки, об'єднує молодь, людей, суспільство загалом.

Тож успішне розв'язання таких завдань, як формування духовно-моральної основи та відповідальності вимагає активного залучення до цієї справи в першу чергу працівників вищої школи, які повинні протягом навчально-виховного процесу формувати у студентів належні світоглядні позиції та ціннісні орієнтації.

Аналіз публікацій. Проблема духовно-моральної основи особистості та духовно-морального виховання представлені в роботах філософів: В. Баранівського, М. Бердяєва, В. Соловйова, П. Симонова, А. Комарової, С. Кримського, В. Табачківського, С. Пролєєва та ін. Психолого-педагогічні ідеї щодо розвитку духовно-моральних якостей особистості як продукту культури ґрунтовно проаналізовані І. Бехом, Є. Бондаревською, М. Боришевським, Л. Виготським, І. Зязюном, В. Кудіним, М. Нікандровим, В. Сухомлинським, О. Сухомлинською, Б. Суходольським, О.Олексюком. Важливим завданням освіти – орієнтацію духовного становлення особистості, вважають М.Бахтін,

М.Бердяєв, В.Біблер, Н.Крилов та ін. Вони підкреслюють, що виховання духовно-моральних цінностей дозволяє вирішити актуальне завдання педагогічної науки – спонукати особистість до саморозвитку і самовдосконалення на основі розрізнення добра і зла, допомогти їм вибрати ціннісні орієнтири моральної поведінки.

Важливим завданням протягом навчання у ВНЗ автор вважає формування відповідальності як компонента моральної спрямованості особистості, дослідженню якої присвячені праці К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, І. Беха, А. Плахотного, С. Рубінштейна, Є. Рудковського, М. Савчина, Н. Скорбіліної. Особливості виховання відповідальності особистості і колективу, ціннісна основа і етичні засади поведінки особистості проаналізовано Т. Алексєнко, В. Білоусовою, О. Змановською, Л. Канішевською, В. Киричком, О. Коберником, М. Левківським, А. Макаренко, В. Мараловим, В. Сухомлинським, О. Сухомлинською, Т. Федорченко та ін. Тож, відповідальність, на думку більшості вчених, є складовою взаємовідносин між людьми, яка втілюється у поведінці, вчинках і діяльності; та являє собою певний рівень свободи: чим більше свободи, тим більша відповідальність.

Не зважаючи на широку освітленість проблеми духовно-морального розвитку особистості у сучасній науково-педагогічній літературі, не втрачає свою актуальність питання формування морально-етичних принципів і переконань майбутніх фахівців, їх життєвих цілей і цінностей. Аналіз сучасної ситуації переконливо свідчить про те, що вища технічна школа недостатньо уваги приділяє виховній роботі із студентами протягом навчання. Зважаючи на це, проблема виховання духовно-моральних цінностей, відповідальності у студентів технічних університетів залишається недостатньо дослідженою, зокрема це стосується сутності духовно-моральних цінностей, формування їх у системі освітнього середовища університету, визначення чинників педагогічного впливу на становлення духовності сучасного фахівця як носія духовно-моральних цінностей, також досить нечітко визначено зміст методів, що мають забезпечити педагогічні умови виховання духовно-моральних цінностей у майбутніх інженерів.

Мета статті – визначити засади формування духовно-моральної основи та відповідальності особистості майбутнього інженера в умовах вищого технічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства однією з найважливіших засад теоретичної концепції та практичної діяльності вищої школи є орієнтація на формування високоморальної особистості, виховання духовності майбутнього нашого суспільства. Це можливо на основі вироблення у студентів нового світогляду, виховання відповідальності, високої моральності та духовності.

Духовність як соціальний феномен є доволі складним явищем. Традиційний, світський підхід розглядає духовність як сукупність вищих моральних цінностей. Серед них виділяють прагнення робити добро, виконувати гідно

свій обов'язок, дорожити честю й достоїнством, мати розвинене почуття совісті й моральної відповідальності. Добро, істина, краса служили дороговказною зіркою духовних шукань людства. Платон, Кант, Гегель, В. Соловйов, М. Бердяєв, Г. Сковорода, П. Юркевич приділили велику увагу цій проблемі.

Так, в філософії Платона у процесі еволюції людина розвиває в собі якості духовності, як любов і чеснота. Чеснота ж є основою моральності і стрижнем духовності, її властивостями є розсудливість, мужність, тямущість, пам'ятливість, щедрість, також вона включає також знання, розум, справедливість, благо.

Григорій Савич Сковорода аналізує поняття "духу" і "духовності" та виходячи з християнського світогляду наголошував, що "коли дух у людини веселий, думки спокійні, серце примирене, - то все буває світле, щасливе і блаженне". У пошуках істини Г. Сковорода підійшов до логічного визнання ідеї Бога як найвищого "духу" і "духовності" в людині. Таким чином, Г. Сковорода, досліджуючи природу "духовності" людини, на основі поєднання філософського, християнського і логічного начал, надає пріоритет духовному, а не матеріальному її розвитку.

Праці українського педагога і філософа минулого сторіччя Памфіла Юркевича розкривають особливості розвитку різноманітних якостей духовності у людей. У праці «Серце і його значення у духовному житті людини» він пише *«Серце є центром душевного і духовного життя людини. Так, в серці започатковується і народжується рішучість людини на ті чи інші вчинки; у ньому виникають різноманітні наміри й бажання; воно є місцем волі та її бажань»*.

За словами М. Бердяєва «завоювання духовності є основним завданням людського життя». Він зазначає, що духовність потрібна для боротьби, яку веде людина у світі, без духовності не можна нести жертви і здійснювати подвигу. Духовність є завданням, що поставлене перед людиною у ставленні до життя, духовний розвиток є актуалізацією того, що може людина. Саме у християнській релігії М. Бердяєв бачить джерело морального розвитку. Він пише: «Християнська духовність не холодно-безпристрасна, вона гаряча...Християнство звільняє людину від елементарних духів природи і цим стверджує незалежність і свободу людини і духу...В основі християнства лежить заповідь любові до Бога та любові до ближнього, в цьому його боголюдський, людяний характер».

Розглядаючи духовність особистості як цілісне утворення, В. Соловйов у своїх працях аналізує такі її межі, як самосвідомість, мораль, розуміння сенсу життя, свобода, творчість, трансцендентність. Філософ пише, що «стрижневою гранню духовності людини є моральність». Моральним фундаментом особистості він вважав почуття сорому, милосердя та благоговіння. «Основні почуття сорому, милосердя та благоговіння вичерпують область можливих моральних відносин людини. Панування над матеріальною чуттєвістю, солідарність з живими істотами і внутрішнє добровільне підпорядкування надлюдською початку

- ось вічні непорушні основи морального життя людства» [3]. Сенс людського життя Соловйов пов'язував з моральністю і розумів його як служіння Добру, історичне вироблення, примноження і його виправдання. Добро у філософа асоціювалося з дотриманням моральних норм у вчинках, в житті людини. За Соловйовим важливою складовою духовності особистості є свобода. Але свобода особистості не абсолютна, бо вона дарована Богом, а також здійснюється вже в даних природних і суспільних умовах.

Окрім світського розуміння духовності, для сучасної людини важливим є розгляд духовності з релігійної, церковної точки зору. Теологічна розробка питань духовності в християнстві почалася з оформлення в IV столітті Догмата про Трійцю. У християнській православній традиції походження духовності пов'язується зі Святим Духом, третьою Іпостассю Трьєдиного Бога. Саме поняття „Дух” персоніфікує енергетичний початок: Він є вогонь, Він є Дух, що Творить. Відповідно до навчання Церкви, Бог через Святого Духа дає людині силу й енергію, і дає рівно стільки, скільки людина може прийняти. Але щоб прийняти цей безцінний дарунок, необхідно докласти цілий ряд зусиль, а головне – очиститися від гордині, злих помислів, гріхів, які заважають наблизитися до Бога.

Основою людського існування, таким чином, є можливість вийти за рамки вузько емпіричного, повсякденного буття, перебороти себе й у процесі відновлення й удосконалювання реалізувати свої ідеали й можливості, але не чисто егоїстичні, а співвіднесені з навколишнім світом.

Так, релігія являє собою феномен, що поєднує культурне, соціальне й особистісне в осмислене ціле, що створює єдиний континуум цінності соціуму й індивідуальні оцінюючі еталони. Через храм релігія забезпечує цілісність людського буття, функціонування його духовної організації. Це пов'язане з мотиваційною сферою особистості. Отже, якщо дійсно людина поступово стає істотою духовною, відповідно змінюється модель її життя.

Аналіз наукової літератури, присвяченій проблемі духовно-моральної основи людини та розвитку її духовної культури, підтверджує слушність положення, висловленого численними дослідниками про те, що системні та комплексні підходи є хоч і різними, але тісно пов'язаними між собою поняттями. Системністю об'єкта вважається його цілісність «у собі», а комплексністю – цілісність «для нас». Розгляд духовної культури як системи припускає необхідність врахувати те, що вона є важливим складовим елементом усєї структури соціального життя, являє собою також динамічну систему. Як один із дієвих засобів соціалізації індивідів, духовна культура виконує головну функцію шляхом збагачення особистості необхідними знаннями про природу і суспільство, про характер взаємодії між індивідом, суспільством і природою, дає правильні уявлення про потреби соціального життя, формує у людини готовність діяти відповідно до цих потреб.

Важливим аспектом духовно-моральної основи особистості майбутнього інженера є його віра, тільки віруюча, духовно розвинена людина зможе

глибоко визначити та усвідомити нікчемність і низькість більшості своїх власних потреб та інтересів, що можуть, але не повинні стати визначальними у його прагненнях, діях і вчинках. Тільки висока духовність особистості допомагає їй правильно визначити, де усе залежить від нього, а де – тільки від волі Бога. Тільки така людина розуміє норми Закону Божого і людські морально-етичні принципи, знає в яких обставинах необхідно йти до кінця, узявши на себе усю відповідальність перед людьми, Богом і своєю совістю.

НТУ «ХПІ» є одним з найвідоміших вищих навчальних закладів України, в якому ведеться фундаментальна підготовка фахівців в галузі інженерії. Сьогодні інженерні спеціальності дуже затребувані в різних сферах життєдіяльності суспільства: у виробництві, медицині, торгівлі, будівництві, енергетиці, біології і т.д. Інформаційні технології відкривають величезні можливості швидкого обміну інформації, розвитку технологій, впровадження математичного апарату практично в усі галузі науки, отримання грандіозних і в той же час згубних для людства результатів діяльності фахівців інженерних спеціальностей. Не дарма сьогодні в усьому світі пропагуються ідеї гуманізації, гуманізму. У першу чергу це стосується навчальних закладів, педагогіки, психології, концепцій сучасної освіти. Бо саме в стінах університетів, академій, інститутів закладається майбутнє світової спільноти. Тому наш університет на чолі з нашим ректором, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИМ, робить все можливе для розробки та подальшого впровадження концепцій, різних педагогічних технологій, які дозволять вплинути на нашу молодь і підготувати національну гуманітарно-технічну управлінську еліту нашої держави.

У рамках розробленої вченими кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами НТУ «ХПІ» на чолі із автором статті Концепції формування національної гуманітарно-технічної еліти якості фахової підготовки майбутніх фахівців-інженерів залежить від якісної спеціальної підготовки та духовного виховання, оскільки у системі вищої технічної освіти не просто фахівці з конкретної галузі знань, а й молоді професіонали, що зможуть взяти на себе відповідальність за майбутнє нашого суспільства в цілому. Основою формування таких фахівців повинна стати не тільки спеціальна підготовка, а й їх всебічне морально-етичне і духовне виховання.

У НТУ «ХПІ» ці проблеми завжди привертають увагу ректорату й професорсько-викладацького складу, вони посідають належне місце у діяльності кафедр циклу соціально-гуманітарних дисциплін, на засіданнях яких постійно розглядаються питання розвитку у майбутніх інженерів духовної, етичної, моральної культури, відповідальності особистості, шляхи їх розвитку та взагалі професійної культури фахівця з інженерії. У навчальний процес введено питання морально-етичної парадигми християнства, широке посилення на біблійські тексти тощо.

Важливим компонентом та ознакою високої професійної культури є розвинута особистісна відповідальність за результати власної діяльності, зок-

рема майбутній інженер повинен усвідомлювати персональну відповідальність за збереження, удосконалення та гармонізацію відносин у системі «людина-суспільство-природа-техносфера». Вважаємо, що сформувати відчуття власної відповідальності можливо лише на надійному підґрунті духовно-морального виховання.

Метою духовно-морального виховання майбутнього інженера як невід'ємного компонента його професійної культури повинно стати прищеплення йому чіткої системи моральних принципів та переконань. Ця система покликана служити для людини своєрідним внутрішнім стрижнем, регулятором поведінки та поведінки, свідомо дозволяючи або не дозволяючи студенту виконувати той чи інший вчинок. При цьому необхідно показувати, з одного боку, загальнолюдський характер норм духовно-моральної парадигми, їх неминуще значення, а з іншого – сутність, роль та значення норм та принципів професійної етики. Важливо також розкрити ті її прогресивні ознаки та особливості, які складають гуманістичний зміст професії та спрямованість професійної діяльності. А для цього майбутній інженер повинен мати загальне уявлення про мораль та її місце в загальній культурі та усій суспільній свідомості.

Одним із найважливіших шляхів формування духовно-моральної основи та відповідальності майбутнього інженера вважаємо релігію, релігійну віру, що є найважливішою частиною світогляду людини, яка визначає її життєву позицію та переконання, її морально-етичні принципи й поведінкові стереотипи, відповідно до яких людина живе, тобто мислить, відчуває, діє. Саме у християнській вірі ідеї передані безпосередньо людям самим Богом через свого Сина Ісуса Христа. Пізнання глибинної суті християнського вчення не тільки здійснює найсильніший вплив на душу і свідомість людини, але й докорінно перетворює її особистість.

Саме формування щирої віри або навіть просто усвідомлення розуміння сутності віри й почуття відповідальності, якщо не перед Богом і людьми, то хоча б перед своєю совістю, як моменту первинного приближення до прийняття ідеї Всевишнього і Його світопорядкування, Його морально-етичних принципів повинно бути найважливішим завданням вищої школи, тому що використання наймогутнішого потенціалу, накопиченого за тисячоліття розвитку основних релігійних вірувань (в першу чергу християнських), духовно-культурного середовища й побудованих на цій основі принципів моралі, що впливають із системи життєвих цінностей і змісту буття, добра і справедливості, зумовить активне формування духовно-моральної основи та відповідальності майбутнього інженера.

На формування особистості людини, зокрема студента, найсильніший емоційно-психологічний вплив здійснює головна ідея християнства, яка полягає у можливості порятунку праведника у загробному житті, якщо у цьому реальному житті він буде не тільки сповідати моральні принципи віри, алей точно дотримуватися їх у всіх своїх помислах, діяннях, вчинках. Ідея порятунку через покаяння також несе потужний емоційний потенціал, пробуджуючи людину

постійно аналізувати свої наміри і вчинки, звіряти їх із нормами і принципами християнської моралі, усвідомлювати власні помилки, свою гріховність і прагнути їх спокутувати.

Важливу роль у моральному вихованні людини у душі християнської моралі відіграють таїнства православної церкви. Таїнствами прийнято називати спеціальні священнодійства, під час яких особливими таємничими шляхами людині передається благодать Святого Духа або рятівна сила Бога. Зазначаючи багатократного й регулярного емоційного впливу різних джерел (молитва, церковна музика та співи та багато іншого) мозок, душа, серце, увесь організм людини приходять до певної згоди з основами християнської ідеї, у тому числі обов'язково й з її моральними принципами. Так поступово відбувається формування високоморальної особистості, яка цілком усвідомлено звіряє свої помисли, вчинки та діяння зі своєрідним внутрішнім камертоном, який надійно слугує міцно засвоєний стереотип християнської етики та моралі. Але цим далеко не обмежується вплив християнства на процес формування людської особистості. Перебуваючи перед глибоким і надзвичайно сильним емоційним впливом описаної вище гармонії, здатної викликати відчуття раю, досягаючи прекрасне, людина поступово прилучається до християнської естетики. Відбувається формування її естетичного смаку, що накладає свій особливий відбиток на виховання та загальну культуру індивіда. Отже, християнство, як потужне соціальне та культурне явище, як найвпливовіша форма суспільної свідомості, здатне здійснити істотний позитивний вплив на процеси формування особистості кожної конкретної людини. Іншими словами, віруюча особистість за своїм характером є більш гармонійною, більш пластичною й більш схильною до дотримання вимог правильно організованого виховного процесу, до сприйняття його впливу.

Відповідно до сказаного вище вважаємо важливим шляхом формування духовно-моральної основи та відповідальності особистості майбутнього інженера є проведення у НТУ «ХП» різноманітних заходів, що зумовлюють духовне становлення особистості студента. Одним з таких є щорічний *Міжнародний Фестиваль слов'янської духовної поезії і музики «Колокольний дзвін пасхальний»*. З 2006 року, щовесни проходять концерти «Колокольний дзвін пасхальний», в рамках яких звучить духовна поезія і музичні твори на вірші Митрополита Харківського і Богодухівського Никодима. І щороку в залі, чи то Концертний зал Національної філармонії України у Києві, Великий зал Харківського академічного театру опери та балету, камерний зал Харківської обласної філармонії або величезний оновлений зал Палацу студентів НТУ «ХП», збирається велика кількість людей. Чарівна сила церковного дзвону, поетичного слова, глибоко проникає в серце людини, пробуджуючи в її душі добрі почуття, дозволяє людині повернутися до Бога, до себе, до наповненого духовністю життя.

«Колокольний дзвін пасхальний» - не просто концерт, в якому звучать хори і романси на духовні тексти. Це духовний центр літературного життя, який щороку об'єднує поетів та духовних осіб з Росії та України. В організації таких заходів ведеться постійна взаємодія вищої школи та духовенства. Так, активно допомагає нинішній Митрополит Харківський і Богодухівський Української православної церкви Онуфрій, протоієрей Михайло Кіт, протоієрей Сергій Кіт.

Цього року Фестиваль вперше проводився впродовж двох днів: у Харківській обласній філармонії та у Палаці студентів НТУ «ХПІ». На обидва заходи було запрошено всіх, хто цікавиться духовною поезією та музикою, серед яких було чимало студентів. Зміст виступів спрямований на духовне зростання, формування системи ціннісних орієнтирів, осмислення таких категорій, як «Істина», «Творчість», «Сенс життя», «Любов», «Совість», «Співчуття». Важливим завданням є осмислення того, що означає бути людиною й яке її місце у світі. На Фестивалі духовний розвиток йде через мистецтво, що є особливим способом пізнання і відображення дійсності та частиною духовної культури як людини, так і всього людства. У наступному 2014 році планується проведення наступного Фестивалу, програма якого буде включати нові твори, романси, вірші.

Висновки. Отже, узагальнюючи розглянуті проблеми формування духовно-моральної основи та відповідальності майбутнього інженера, підкреслимо, що в сучасних умовах розвитку нашого суспільства особливої актуальності набувають питання активізації особистісного чинника студента, його внутрішніх якостей, оскільки вони виступають мірою практичності очікуваних перетворень. Серед особистих чинників майбутнього фахівця особливе місце посідає духовність і відповідальність як властивостей, що притаманні лише високо розвинутій і цілісній людині, яка будувє своє життя та вчинки на основі загальнолюдських цінностей, загальнолюдської моральності, не боїться відповідальності, а внутрішньо не приймає можливість вчинку, який суперечить певним моральним постулатам.

Відповідно до ідей гуманістичної концепції сучасної освіти в НТУ «ХПІ» успішна реалізація процесів навчання та виховання високопрофесійних інженерів здійснюється на основі системного, цілеспрямованого впливу на розум, душу і серця студентів. Результативність цього впливу багаторазово посилюється завдяки синергетичному ефектові, тобто спільній дії таких найважливіших чинників, як особистість педагога, зміст освіти, методів та організації цілісного навчально-виховного процесу, і посиленою увагою до виховної роботи зі студентами, що реалізується у таких важливих заходах, як Міжнародний Фестиваль слов'янської духовної поезії і музики «Колокольний дзвін пасхальний» та інших. Тільки така всебічна робота зі студентами, яка спрямована на вдосконалення і збагачення духовного світу студента, може створити умови для формування істинної національної еліти – високопрофесійної, високодухо-

вної, з активною життєвою позицією, що прагне до самореалізації та самоактуалізації.

Список літератури: 1. Бердяев Н. Экзистенциальная диалектика божественного и человеческого. – М.: Фолио, 2003. – 160 с. 2. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психології. - 1997. - № 1. - С. 126-129. 3. Жигайло Н.І. Психологія духовного становлення студентів вищих навчальних закладів / Н.І. Жигайло. - Автореферат на здобуття д.псих.н. за спеціальністю 19.00.07- педагогічна та вікова психологія. - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2009.- 41 с. 4. Платон. Собр. соч.: В 4 т. М.: Мысль, 1990. Т. 1. 860 с. 5. Романовський О.Г. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності / О.Г. Романовський. – Монографія. – Харків: Основа, 2001. – 312 с. 6. Романовський О.Г. Проблеми формування особистості лідера / О.Г. Романовський, В.М. Бабаєв, О.С. Пономарьов. – Харків: Майдан, 2000. – 193 с. 7. Романовский А.Г. Духовная составляющая как основной фактор формирования национальной гуманитарно-технической элиты / А.Г. Романовский // Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал. Харків: НТУ «ХП». - 2009, № 2.- С. 15-21. 8. Романовский А.Г. Историческая и духовная связь двух великих наций - основа будущего Украины и России / А.Г. Романовский // Переяславська Рада та гармонізація україно-російських відносин на сучасному етапі: Збірник наук, праць. Харків: НТУ „ХП”, 2008 - С. 15-22. 9. Романовський О.Г. Духовність і культура спілкування в системі формування національної гуманітарно-технічної еліти / О.Г. Романовський // Філософія спілкування: Філософія, Психологія, Соціальна комунікація // Щорічний науково-практичний журнал. Харків: ХНТУСГ ім. Петра Василенка. - 2010, № 3. - 246 с. 10. Сковорода Г. С. Твори. – К.: АН УРСР, 1961. – Т. 2. – с. 521. 11. Соловьёв В.С. Оправдание добра. Соч.: В 2т. М., 1988. – Т.1. – С.130.

Bibliography (transliterated): 1. Berdjaev N. Jekzistencial'naja dialektika bozhestvennogo i chelovecheskogo. – М.: Folio, 2003. – 160 s. 2. Beh I.D. Duhovni cinnosti v rozvitku osobistosti / I.D. Beh // Pedagogika i psihologii. - 1997. - № 1. - S. 126-129. 3. Zhigajlo N.I. Psihologija duhovnogo stanovlennja studentiv vishhij navchal'nih zakladiv / N.I. Zhigajlo. - Avtoreferat na zdobuttja d.psih.n. za special'nistju 19.00.07- pedagogichna ta vikova psihologija. - Nacional'nij pedagogichnij universitet imeni M.P.Dragomanova, Kiiv, 2009.- 41 s. 4. Platon. Sobr. soch.: V 4 t. М.: Mysl', 1990. T. 1. 860 s. 5. Romanovs'kij O.G. Pidgotovka majbutnih inzheneriv do upravlins'koї dij'al'nosti / O.G. Romanovs'kij. – Monografija. – Harkiv: Osнова, 2001. – 312 s. 6. Romanovs'kij O.G. Problemi formuvannja osobistosti lidera / O.G. Romanovs'kij, V.M. Babaev, O.S. Ponomar'ov. – Harkiv: Majdan, 2000. – 193 s. 7. Romanovskij A.G. Duhovnaja sostavljajushhaja kak osnovnoj faktor formirovanija nacional'noj gumanitarno-tehnicheskoy jelity / A.G. Romanovskij // Teorija i praktika upravlinnja social'nimi sistemami. Shhokvartal'nij naukovopraktichnij zhurnal. Harkiv: NTU «HPI». - 2009, № 2.- S. 15-21. 8. Romanovskij A.G. Istoricheskaja i duhovnaja svjaz' dvuh velikih nacij - osnova budushhego Ukrainy i Rossii / A.G. Romanovskij // Perejaslavs'ka Rada ta

garmonizacija Ukraïno-rosijs'kih vidnosin na suchasnomu etapi: Zbirnik nauk, prac'. Harkiv: NTU „HPI”, 2008 - S. 15-22. 9. Romanovs'kij O.G. Duhovnist' i kul'tura spilkuvannja v sistemi formuvannja nacional'noi humanitarno- tehnicnoi eliti / O.G. Romanovs'kij // Filosofija spilkuvannja: Filosofija, Psihologija, Social'na komunikacija // Shhorichnij naukovopraktichnij zhurnal. Harkiv: HNTUSG im. Petra Vasilenka. - 2010, № 3. - 246 s. 10. Skovoroda G. S. Tvoriv. – K.: AN URSSR, 1961. – T. 2. – s. 521. 11. Solov'jov V.S. Opravdanie dobra. Soch.: V 2t. M., 1988. – T.1. – S.130.

О.Г. Романовський

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ ОСНОВИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Автор статті розкриває особливості формування духовно-моральної основи та відповідальності особистості майбутнього інженера. Головним чинником розвитку духовності людини вбачає віру в Бога, релігійність. У якості шляхів формування духовного початку студента вважає проведення заходів, присвячених духовно-релігійній проблематиці, таких як Фестиваль слов'янської духовної поезії і музики «Колокольний дзвін пасхальний», що щорічно проводиться у НТУ «ХПШ».

Ключові слова: духовно-моральний розвиток, духовність, виховання, майбутній інженер.

А.Г. Романовский

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОЙ ОСНОВЫ И ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ИНЖЕНЕРА

Автор статьи раскрывает особенности формирования духовно-нравственной основы и ответственности личности будущего инженера. Главным фактором развития духовности человека видит веру в Бога, религиозность. В качестве путей формирования духовного начала студента видит проведение мероприятий, посвященных духовно-религиозной проблематике, таких как Фестиваль славянской духовной поэзии и музыки «Колокольный звон пасхальный», который ежегодно проводится в НТУ «ХПИ».

Ключевые слова: духовно-моральное развитие, духовность, воспитание, будущий инженер.

A. Romanovsky

FORMATION OF SPIRITUAL-MORAL BASIS AND RESPONSIBILITY OF THE PERSON OF THE FUTURE ENGINEER

The author of the article reveals the peculiarities of the formation of spiritual and moral foundations and responsibility of the person as a future engineer. The main factor of development of human spirituality sees faith in God, religiosity. As ways of forming the spiritual student sees holding events dedicated to the spiritual-religious issues, such as the Festival of Slavonic spiritual poetry and music «the Bells of Easter», which is annually held in NTU «KHPI».

Keywords: spiritually-moral development, spirituality, education, future engineer.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2013

УДК 378

*Пономарьов О. С.,
м. Харків, Україна*

ЖИТТЄВОЦІННІСНІ ВЕКТОРИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Загальна постановка проблеми. Традиційна система вищої освіти, зосередивши увагу на якісній професійній підготовці фахівців, поступово відійшла від належного розв'язання своїх виховних завдань. Це особливо позначилося на формуванні у студентів гуманістичної системи життєвих цілей і цінностей. Відновлення інтересу вищої школи до цього завдання, визначення ефективних шляхів та засобів його розв'язання набуває сьогодні характеру однієї з надзвичайно актуальних, важливих і відповідальних педагогічних проблем. Водночас має бути більш чітко визначено й саме поняття цінностей.

Зв'язок проблеми з актуальними теоретичними і прикладними завданнями визначається необхідністю теоретичного обґрунтування шляхів і способів, характеру і ефективних педагогічних технологій формування та розвитку ціннісних орієнтацій студентів. Необхідність же забезпечення високого рівня соціальної компетентності майбутніх фахівців, їх готовності до успішного життя й діяльності в складних умовах динамічно мінливого соціуму робить розв'язання порушеної проблеми важливим практичним завданням педагогіки вищої школи. Не випадково в загальній структурі філософії освіти істотного розвитку набуває аксіологія освіти як галузь філософських знань про цінності освіти.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми дозволяє дійти висновку про її актуальність і важливу суспільну значущість. Про це свідчать роботи В. П. Андрущенка, І. Д. Беха, Б. С. Гершунського, Л. В. Губерського, Е. Н. Гусинського, А. О. Ручки, Ю. І. Турчанинової та інших. Так, А. В. Кир'якова, яка фактично стала засновником наукової школи аксіології освіти, розробила важливу теорію орієнтації особистості у світі цінностей. В. Д. Повзун запропонувала концепцію ціннісного самовизначення особистості в університетській освіті. О. О. Поляковій належить цікаве дослідження з розробки концепції розвитку аксіологічного потенціалу особистості студента в діалозі культур, що набуває особливої значущості в умовах інтенсифікації процесів міжкультурної комунікації. Слід відзначити й важливі дослідження Г. А. Мелекесова, присвячені розвитку аксіологічного потенціалу майбутніх педагогів. Досить актуальними виглядають і роботи Б. О. Майєра та Н. М. Власюк, в яких аналізуються аксіологічні аспекти освіти як чинника забезпечення сталого розвитку суспільства.